

לפרשת "סיפור הארבעה"

תשובה ל"בר-יוסף"

פאת יצחק יערי

שמונה בי ברי"וסף, אני מביא ליריעת הקוראים, פניגה" אחת מני ברות. כדי שהקורא יבין על מה הויכוח:

נכון, באבי אמר! ואני גם רוצה לתפוס פעם כמה את השדים הקטן גים שלך ולסחוט אותם כמו רימון טרי, ולתפוס זה מה שאין לך מן הצד השני ולתת לך מה שאת לא קבלת הרבה שנים. ראונו שלך יש לו תאנה קטנה מצומקת ולא מה שצריך להיות ואת מסתכלת בי כמה לא פעם אתה כאילו את בודקת את תי מתחת לכתונת ומתחת למכני סיים. יא חברה לאה! אם תבקשי אותי פעם מאד אקח אותך אל הש"דה בין הסלעים ואראה לך מה זה יחזקאל דתאן. יש לי כבר קצת שער רוח לבנות בוקן שלי אבל יש לי גם מה שאף רוצה בכל הלב שלך אבל מסעורה שלי איך יש לי ואיך אני זרעתי בתוך הבטן שלה את הילד החמשה-עשר שלנו. חמשה הלכו עוד שם בארץ בבל וזה שיבוא יהיה העשירי לאורך ימים ושנים ואת חסעי לעיר ותביאי בשבילי את פרס הילודה מאה לירות ותעשי חגיגה ותדברי דברים חשובים מאוד על רב ישראל ואיך זה יופי להביא הרבה היילוד והיילוד לצא ההגנה לישראל, ואת בעצמך הבאת שני ילדים בעולם אלה שמסתכלים כל הזמן מן התמונות שעל הקיר וגם אותם קברת יא עלובה".

ולגודל זה אתה קורא "ארוס" ? ואתה נהלה בכל הסופרים הגדולים, כתר מאס מאן, זייד וגויס? אני חקטן יודע פרקי ארוס מופלאים ומפולפלים גם בספרות העברית, ולא נחודתי, תלילה: אצל שניאור ואצל הזו, אצל יעקב כהן ואצל ש. שלום, אצל שמיר ויזהר, ואר לי נזכיר גם את, "שיר השירים" ? וב" כל זאת לא נפגם הטעם הטוב בכתובתם ונשמך החיץ הדק בין ארוס ספרותי לבין ארוס הגובל ב"וולגא" ריות, ובספרות העולם ודאי לא חסר התבלין הזה: האם אוכיר, לדוגמה, את ספרו של קאזאנצאקיס "זרבה היווני"? — כל כך הרבה ארוס וכל כך הרבה יופי ספרותי ואמת היים, והגבול הדק, המוביל אל הקלוקל, נשמר מכל משמר, ולכן, לא נפגעתי ולא ייפגעו — אני מקווה — אלפי קוראים הרושבים כמנהוגי, אם תכנה אותי ושכמותי כ"מתהוגי לוקה בביראותו או צבוע מדעת". אם קטע זה שייטטתי כאן מספורך, הוא ארוס ספרותי, אבחר להיות תמוגני בעיניך.

היות פסטרנאק?

ואל נא תחשוש. ברי"וסף, מפני ד"דא נוביום. פתאום — טוען אתה — קם עליך עתונאי ומידה בך אבנים. מובן שאינני מבקש לעצמי, ולא ביקשתי מעולם, איצטלה של מבקר ספרותי, אך אני מן על זכותי לקורא, והן סיי סורך נכתב לא רק למבקרים. כי אם גם לקוראים, "פשוטים", וכל אותם, המכ"תבים למערכת", שנשלחו להארץ" — זו האכסניה שקנתה לעצמה את הזכות לפרסם את הסיפור, שעלין כמריה עוד לפני פירסומו כעל "ספור סו ער" — מה הם כותבים בקוראים? האומנם לא רגמו את עתונם בשל סיפור קלוקל זה? (ואגב, אם המדובר בסיפור לא באנשים מסוימים, מנין זה ידעה מערכת "הארץ" מ"ד א ש, כי היא מגישה "ספור סו ער" ?)

נדמה לי, כי יותר משאתה חושש מפ"ני "ז'אנוביוס" ר"ל בספרות העברית, למה נפטר לחיפוף למען "פסטרנאק" נאק ישראלית בגלל סיפור זה דוקא, ולהתעסק בהילה של סופר שמונעים ממנו את, "חופש היצירה", שמישהו כביכול, מתנכל לה בארץ הזאת. תנוה דעתך, שום מוסד רשמי לא התערב ולא יתערב בפרשה זו, אך דעת הקהל נתנוגן מפני, "חופש ההשמצה", מרשת פסטרנאק הילידה אמנם פרס גובל בעק"ב בותיה, אך אין זה מן המוכרח, כי הסעי"ר סביב סיפורך תסתיים ב"פרס ביא" ל"ק". לגמרי לא.

אם זוהי התרומה שהרמת ל"בעיות הקליטה ומלחמת התרבותיות", כדברך, מוסב שתניח את המלאכה לאחרים, ואם טרם הבשיל אצלם הנושא — נחכה עד שיבשיל ויתן פרי ספרותי. אך אל נא תעתק להבל לכיש ואל תדביק באופן מלאכותי דמויות מהכות את, "הכרז" ניקה היוזימות שלנו ואת ההוי בקתי הבראת", וכדומה.

בספר האורחים של "בית הסופר" בני הורה רשמת לאמור: "נעמה לי פניש" חני הראשונה והקצרה עם רבקה ומרדכי גובר ועם נוף לכיש. עוד אשוב להת"בסס מאורם".

אכן, נתבססת, ברי"וסף, קצת יתר על המידה...

פל ברי"וסף, בילית בנחורה רק שני ימים בלבד. שוחחתי אתך רק מעט אתה בחיי, כי בקעת ממני בכל לשון של בקשה שאספר לך על חיבור החשמל לכפרים. סרבתי תהיי לה, אולם אתה שכנעת אותי בזה, שקשה לוספר למצוא פבולה חדשה והמקרה הוא בלתי רגיל. נענית לך רק כתנאי שתראה לי את ספורך לפני הדפסתו. כי השאלה עדינה ביותר, היא נוגעת בענין הרה סכ"נות, ביחסים בין אשכנזים וספר"דים, בין ותיקים ועולים חדשים וכ"ז, וזאת, אתה הסכמת וכתבת לי מצפת שמצאת דרך לעצוב הבעיה ותבוא להקריא לי כאשר תגמור. סכבת אותי בכתיב ותמת על הת"חיבות שוא. אם "לאה" שהיא כולה מרמה ובגידיה ואשר אין לה קשר אהבה לשרם אדם וולתה, אם והיי אני, עליך להתאזר באומץ ולקרוא אותי בשמי לדין בפני עם ועדה. אל הסתתר ואל תחפש לך "אליבי" מאחרי הערפל השקוף של הרי הג"ליל ועוד בדוחות המקילות עליך להסיר את האחריות לתוצאות של כתיבת דברי רכילות בצורת ספור". אתה מן השתים, מיודענו ברי"וסף:

אם כך הגשת לקהל הישראלי את דמך חת של "אם הבנים", הרי — למה אכ"זוד חחת לשוני — ביצעת מעשה חוע"בה שלא היה כדוגמתו בספרות העברית, ואם אמנם התכוונת, כדברך, לזכות לא"מסוימה, כי אם שירטטת דמות דמ"יונית, הרי גילית חוסר-כשרון משוע"והסכת כרוניקה ל"ספרות יפה". וגם אם גניח לרגע, כי לא נהכוננת למשפחה זו, כי אם לאם שכולה כתב, מנין לך, ברי"וסף, הכות הנפשי לצייר בך דמות של אם עברית ששכלה שני בנים? היכן מצאת את אשר "הוגנת" את שברונה, כנאמר בסיפורך, ולא מת"אבלת. ואלה הדברים שאהה שם בפיה:

המיד השבתי על עצמי ועל עת"די איך אהיה ואת אוכל להסתובב בחברה כשכולם ירחמו עלי ויצביעו עלי שאני אם שכולה משע"ל ילדים ואיך אוכל ליהנות הלאה מכל מיני דברים שהייתי רגילה אליהם. לא השבתי עצמי למורה. ידעתי שמה ששייך לי יקר לי פי כמה אפילו מן הבנים שלי, ופעם שאלתי את עצמי מה הייתי עושה אילו בא קר"ס ואומר לי אני יכול להתחת את שני הבנים שלך בתנאי שאה המ"רתי. עניתי לעצמי אני מוכנה למות בזה הרגע. אבל זה היה שקר. ידעתי שזה שקר אפילו כשאמרתי לעצמי שאני מוכנה למות. אמרתי כך רק מפני שידעתי שאין קודם כזה ח"עקידה זה רק סיפור-אגדה. אני לא מסוגלת לעקידה. אני לא מאמינה בעצם בשום דבר יותר מאשר בנפש שלי ובחיים שלי".

כמוך, ברי"וסף, לא נתנסתי, חלילה, בכך, אך רבקה גובר, שנתנסתה בכך, כותבת לך באורה ענין:

למצב רוחה של "לאה" לא חדתי, מר ברי"וסף: את שני בניה לא שכחה. זאת אני יודעת מבשרי. אני מיצת לך להתאזר בקצת סב"לנות לאותו שבט. מיוחד שקוראים לו הורים שכולים, תן להם לחיות את שארית חייהם באותה צורה שהם רוצים בה. אל תבקר את "לאה" כה קשה אם יעלה על דעתך לילל בלילה בבית הקברות, או לר"לול ביצים עם גכינת החסרים בא"רץ. הרי יש לה משק הקלאי-וטלה היא אוכלת. האם עינך צרה בה? האם בטוח איש בארצנו שלא ידרש ממנו קרבן עליון?

האם מוסף לנו חוד וכן כאשר סופר בעל כשרון ספרותי מוציא לדראון אם שכולה ועושה אותה כ"לה הייבת. מבלי לזכור שבניה אשר גשכחו מה סחר נמלו גם בעוד? האם אתה אינך הייב לה מאומה? אחרי פי אתה רודף?

היתואר, כי סופר עברי בימינו, המ"חפש אחר, האמת המלאה" אצל גיבוריו יציג אם שכולה כ"ז דוקא? אני עצמי חסר מלים להגנה על אותו, שבט מיו"חד" ולכן הסתייעתי כאן בשורות נפל"אות אלה של רבקה גובר במכתבה אל מחבר הסיפור.

על "ארוס" ופסטרנאק

ועכשיו אתה מאשימי בקרתנות וב"פוריסטיות, אתה מציגיני כאדם שאינו סבין כי הארוס הכריה לסיפור-אמת וכ"ו. ואגלה קלוגי ב"בנים: אני אהב סיפורים שיש בהם, "ארוס", אך רק כש"הוא במקום, במידה, והוא צמוד לרמות נכונה. אך מהו ש"עקץ" אותך, ברי"וסף, לפתוח את סיפורך בהאי לישנא (כ"ר) שימתי הקודמת נמועתי מטעפים מוב"נים מצוטטים, אך מכוון שאני הייב לתנוגן מפני המריטיות והקרתנות

קוראי "דבר", רובם ככולם, ודאי לא קראו את "סיפור הארבעה" של י. ברי"וסף ולכן הכרח הוא — בעיקר משהגיע הענין לפולמוס פומבי — לספר, ולו גם בקיצור נמרץ, תוכן הסיפור. ברי"וסף מצייר דמותם של ארבעה אנשים בכפר עולים: לאה ובעלה ראונו — הותיקים בארץ, יחזקאל — איש עזות המורה, ושוש — המורה הצעירה. לאה, לפי הסיפור, היא אם ששכלה שני בנים במלחמת השחרור, מסרה את משקה והלכה עם בעלה להרצחה ולהר"ראה בכפר עולים, יחזקאל, נציגם של המתיישבים החדשים, בעל בעמיו, אלוף הולדה שוכה לחמשה-עשר יוצאי חלצים, מתקשה לקבל עליו מרותה של לאה האשכנזית, גם משום היותה אשה וגם בשל רצונה לכפות עליהם הרי"חיים ומושיג"חבריה וזים להם. בעיקר מובלט הקונפליקט סביב חיבור הכפר לרשת החשמל. דבר שלזה ובעלה עם לים עליו עד שזוכים בו, ואילו יחזקאל מוכן לוותר על הישג זה של הציביליז"ציה ונוח לו בעששית, במתילית ובשינה עריבה על הארץ, במקום כל החידושים של חשמל, פרימוסיט ומיטות ברזל חור"קות. שוש היא מורה צעירה הנשואה לאחד מבלי המקצוע בכפר, בעלת עבר ארוס"טועני, שאינה מוכנה לקבל עליה מרותה של לאה בבית-הספר. משום שלאה אינה מוקדקת בהילכות הישגים סוציאליים וחובבת מהברותיה לתוראה למסור קצת יותר מומנן הפנוי ומחוס"ליבן לילדי העולים והוריהם.

אלה הן, בערך, ארבעה אבות נזיר"קין" בספור דגן, ואילו הסתפק בכך המחבר ודאי היינו קוראים סיפור זה ללא תרעומת מיוחדת, מלבד ההסתייגות מציר דמותה של לאה, המזכירה לנו בכל זאת אישיות מסוימת מאוד. אך המחבר לא הסתפק בכך. שמא בכל זאת יחשוב מישהו, כי לאף היא אינו לאה דמויות, בא הסנפר וקובע, כי לאה שכלה שני בנים, כי בעלה הוא עסקן באזור ההתיישבותי, כי היא מסרה את משקה למדינה ועוסקת עתה בהוראה, כי היא דאגה לחשמל לכפר, כי הגיעה לחיכוכים עם מורות צעירות על רקע של מילוי חובות מעל למקובל, וכ"ו. מה לעשות? ברי"וסף, עד כאן זהו צד לום מדויק של רבקה גובר, הידועה כ"אם הבנים", לא נתקלתי עוד באדם שקרא סיפור זה שלא ויזהר, "לאה" מסי"מריה זו. מצוי רק אדם אחד, הכומר בזהות זו — והוא המחבר עצמו.

ברי"וסף מודה שהוא ביקר בחבל לכיש והתארה בכפר נחורה בבית הסופרים על שם דבורה בארון, ושמע מפי רבקה גובר את הסיפור על פרשת החשמל בכפר.

וכאן עלי לטעות לרגע ולהוסיף, כי כרימית הקודמת כתבתי את אשר כתבתי לאחר הוצעו של קריאת הסי"טור, בלי שהייתה לי הזכות להכיר אי"שית את משפחת גובר, אך לפני ימים מספוי נפגשתי על"פי מקרה עם רבקה ומרדכי גובר בקריה גת ועל"פי הו"מ נתם סרתי לנחורה, וכאן נתברר לי, כי לא רק לאה ובעלה ראונו חיים וקיי"מים, כי אם כמעט כל סופר בסיפורו זה של ברי"וסף אינו אלא צילום של אנשים ואירועים בחבל זה. קיימת שוש על מעלותיה וחסרונותיה ואף יחזקאל חז וקיים, בלי שהסותר סר"ת אפילו להתליק את שמו ולשבש את מספר ילדיו.

וברי"וסף, שביקש בקיץ שעבר בנהר"רה, גילה באוני מארהיו, כי מתכוון הוא לכתוב סיפור על חבל לכיש, יתר"דה מו: 16.7.58 כתב המחבר בר"בקה גובר:

"קניתי לי "מפטיר" בהחלטתי לכתוב את הסיפור. לופש מתיחות כבר קרעתי וכתבתי מחדש, אולם סוף סוף נראה לי שאני עולה על הדרך ועד שלהי קיץ אני מקוה לסיימו בכי טוב. עם סיומו אבוא אליכם, חייתי רוצה מאוד לש"מוע את הערותיכם".

ובעבור שבוע ימים חזר המחבר וכ"חב אל ר. גובר, "כאשר אנסור את סי"טורי, אסצא לי זמן לבוא ולקראו לפי"גך".

היודשה לנו לשאול על שום מה לא קיים ברי"וסף את הבטחתו לסאתיו? האומנם רק סדרות הזמן מנעו ממנו להיסנות לכך? או שמא — ולו כנראה האמת — לא העיז ברי"וסף לבוא בצל קורתם ולקרא בפניהם את סיפורו הנו"רא שיצא מתחת ידיו, בשרטטו כך את דמותם של לאה וראובן, הלא הם רבקה ומרדכי אבר.

לשם מה, איפוא, התיממות הזאה של ברי"וסף, כשהוא בא ללמדנו "שה" סופר בונה את דמויותיו מציטטים ש"נים מן הקצה אל הקצה"? הן את כל העובדות כמעט נטל המחבר מהייה רביי-המעש וההקדמה של רבקה גובר ולכן צירף גימפוניות של אשה, שרק ברי"וסף יודע, כנראה, את הלתי-רוחה ונפשעה. כך בונה סופר דמות שהוא חפץ — אם אמנם חפץ — לטשטש? ברי"וסף ירד לחבל לכיש עם מצ"מ, והא" אשר שמע צילם ואף חוכיה, כי הוא גם צלם גרוע, כי במקום פרס ר"ס"ג ט"א' הוא תניש לקוראיו פ"ס"ו" שאנס א"ז".

שפול וכשלון

אני יודע, כי, בארץ הזאת יש אלפי אמהות שכולות" אך היכן מצא ברי"וסף "מאות מהן יוצאות לעבודה ציבורית בכפרי העולים החדשים"? מי היא — ולי רק עוד אחת — אם ששכלה שני בנים ויצאה להרצחה בכפר עולים? אני יכול להבין עכשיו לרוחו של ברי"וסף, כי בעקבות הסערה שקמה סביב סיפורו זה, הוא נכזן עתה לכל מאמץ, כדי לה"סיר טעצטו את החרפה של עיוות דמ"רה של משפחה נערצה במדינה. אך על כך הוא יכול להאשים רק את עצמו וגם את אלה שלא בושו לפרסם סיפור זה בעתונם. אך מה הוא רוצה מן הקר"ר?

קראתי אצל רבקה גובר מכתב ששל"חה אל ברי"וסף, לאחר שהגשה לה ה"יצירה" בהמשכים (אגב, היא לא ידעה כלל על הסיפור הזה עד שלא נתעוררו ירידים ובאו מרחוק לנחמה ולעזרה), ומה לעשות? רבקה גובר לא נתפסה לנוחיות זו שמציע ברי"וסף ועל אף הצער והכאב הכרוכים בדבר היא "מר"דה באשמה" וכך היא כותבת אליו:

עד כמה שקראתי עד עכשיו בעיון רב את ספוריהם של יחזקאל ולאה ואת הפרקים הראשונים מס"פורת של שוש, נדמה לי, ניכרות את המסוה מפניה, ומעמידה לעמוד קלון בפני דעת הקהל, ישנם בה כמה סימנים אשר לפיהם יכולים אנשים לחשוב, כי המדובר הוא בני: גיבורת הספורי היה בימינו, שכלה שני בנים במלחמת השחרור, היה כל שנותיה בכפר, החליטה למסור את המשקה לכפר הקיימת ועברה ל"רשוב של עולים חדשים ושם קרה אלה מעשה מענין עם חיובם כסי"בו לכפר, אשר ברי"וסף חובק כסי"בו את העלילה. פלא הדבר: כסוגי כמזה: אף לי אבדו שני כננים, חיי עברו בהקמט משק הקלאי בכפר, את המשק מסרנו כמולה לקרן המ"גן". זה שלוש וחצי שנים אנו יוש"בים באזור התישבות של עולים חד"שים, המאורע המרתק קרה אצלנו, ואני הוא שהוללתי את תנס. אך אני חושבת את המקרה למאלף".

ובמריישיחה היא מטיחה נגד המח"ב